

ГАННА КАРАСЬ: УКРАЇНЬСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ЗАХІДНОЇ ДІАСПОРИ ЗМОГЛА ВІДБУТИСЯ В ХХ СТОЛІТТІ ЗАВДЯКИ ГЛИБОКІЙ ЗАКОРІНЕНОСТІ В НАЦІОНАЛЬНУ КУЛЬТУРУ

У статті розкриваються концептуальні ідеї Ганни Карась щодо музичної культури української діаспори. Висвітлюється внесок автора у розвиток музичного діалогу діаспори з народами світу. Окреслюються перспективні напрями формування міжкультурної компетентності студентів на основі музичного діалогу діаспори з народами світу.

Ключові слова: українська музична культура, західна діаспора, діалог культур.

Упродовж багатьох століть українська культура розвивалася за умов неусамітненого буття етносу, часто-густо за його національними межами, не його рідною мовою. Проте донедавна вважалося, що вона включає в себе доробок лише тих видатних особистостей, які творили на теренах рідної землі. Через це за її межами опинилися і Юрій Дрогобич, який жив і творив у Польщі та Італії, і Дмитро Чижевський, праці якого вийшли в час його емігрантського життя. Багато імен українських філософів, письменників, художників, музикантів були в забутті через різні ідеологічні клеймування, ігнорування державою права людини на світоглядну свободу. А між тим національна належність митця визначається не географічним тереном його проживання, не мовою друкування творів, не прихильністю його до певної художньої течії, а насамперед духом етнічної самосвідомості, яка з необхідністю проглядається в змісті написаних творів, практичній орієнтованості його творчої спадщини – прагненні допомогти своєму народу в історичному самовизначенні, в соціальному поступі.

Особливу цінність у цьому контексті становлять роздуми сучасних українських вчених про діаспору. Так скажімо, Ольга Сухомлинська [4] вважає, що останнім часом ми пізнали багато нового про діяльність в еміграції таких видатних постатей української науки як Іван Огієнко, Софія Русова, Григорій Ващенко та ін., які проявили себе переважно за кордоном – у Німеччині, Канаді, Америці. О. Сухомлинська справедливо підкреслює, що у ХХІ столітті значною мірою ускладнюється історична наука, розширюється і поглиблюється ареал наукової думки, залучаються феномени, які раніше не були об'єктом дослідження. За таких умов зростає інтерес до персоналій і значна частина творчих біографій стає об'єктом наукової рефлексії. Цей процес є інноваційним в історичній науці. Наукова біографія – це вже певна традиція, притаманна історичній науці взагалі, починаючи із середини ХІХ століття, коли творча біографія була моделлю і однією з провідних форм наукової думки. Разом з тим, звернення до творчої біографії є і традицією, і інновацією, тому що збагачує і урізноманітнює наше уявлення про історичний процес, сприяє новому прочитанню, а також відкриває нові грані, новий зміст, нові цінності цього процесу як важливі складові наукового дискурсу. Персоналія допомагає подати формалізований загальноісторичний процес як діалогічний, полідіалогічний, персоніфікований і конкретизований.

У світлі вищевикладеного зрозуміло, наскільки своєчасною виявилася монографія Ганни Карась «Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття», написана в епоху складних перемін в Україні. Уже формулювання розділів у змісті монографії виявляє бачення автором усіх зазначених вище проблем історичної науки і, зокрема, проблеми наповнення персоналіями наукового дискурсу: «українська музична культура західної діаспори у теоретико-методологічному дискурсі», «культурно-мистецьке життя української діаспори: традиції та інновації», «творчість композиторів діаспори в жанрово-стильових проєкціях як компонент національної музичної культури», «музична освіта та музикознавство української західної діаспори: збереження традицій та інновації», «музична культура діаспори ХХ ст. через призму діалогу культур». Як важливо сьогодні усвідомлювати тезу про те, що українська музична культура західної діаспори змогла відбутися у ХХ столітті як соціокультурний феномен завдяки глибокій закоріненості в національну культуру, її традиції, завдяки толерантному співіснуванню в умовах розмаїття культур, паритетній позиції в діалозі культур!

Рідко зустрічається в працях, присвячених українській музичній культурі, такий глибокий аналіз філософсько-культурологічних традицій. Слід зазначити широту наукових підходів (аксіологічний, діяльнісний, семіотичний, ігровий, синергетичний, феноменологічний та герменевтичний), а також багаторазове звернення до праць Дільтея, Гайдегера, Рікєрта, Гадамера;

акцентована увага до національної традиції, багатогранно заявленої автором в тексті. Однак, найважливіше, що таке поняття як «персоналія» використовується автором для визначення наукового опису життєвого шляху філософа, письменника, композитора, музиканта-виконавця тощо. Персоналія – це більше ніж творча біографія, це персоніфікований процес утворення цінностей, культури в рамках національної традиції, її конкретизована модель.

Зупинимося детальніше на актуальності наукової біографії в сучасному мистецтвознавстві. У постмодерному суспільстві актуалізуються індивідуальні прояви людської свідомості і поведінки, тому так різко зростає інтерес культуро-творчого пізнання не до соціально-масових явищ, а до явищ духовно-унікальних. Фокус пізнання зміщується з соціальних структур і наводиться на людську індивідуальність, на суб'єктність етноспільноти та специфічні обставини її життєдіяльності, але насамперед – на суб'єктність особистостей. Звичайно, сучасне суспільство як і раніше є соціоцентричним і прагне підкорити життя людини функціональним імперативам безособистісних структур та інститутів. Однак воно стрімко рухається до антропоцентричності, до стану, в якому соціокультурні процеси, структури суспільного життя виростають із самої людини і замикаються на ній, де весь соціальний всесвіт крутиться навколо людини. Цей принцип зміг увійти в сучасне українське буття тільки тому, що він втілює глибокi зміни в соціальній системі, що сформувалася з трьох взаємопов'язаних складників: «сам етнос, людність, котра є і носієм відповідних цінностей, і їхнім творцем; духовно ідеальна реальність – знакові системи (мова), світогляд, філософія, міфологія, історіографія, мистецтво і культура в широкому контексті; предметно-практична реальність, інакше – матеріальна культура, котра є опредмеченням чи втіленням тих або інших ідей та ідеальних проєктів» [2, с.17].

Змінюється не тільки соціальне, а й культурне середовище людської життєдіяльності. Замість монолітної в ціннісному відношенні культури перед ним виникає багато співіснуючих один з одним культурних світів. Адаже у новому соціумі виникає особлива культурна ситуація: в одному просторі свідомості взаємодіють різні духовно-культурні спектри. Західний спектр цінностей, християнський, новочасовий смисли буття співіснують у діалогічному спілкуванні людей, у буденній свідомості кожної сучасної людини [1, с.7].

У представлених Ганною Карась тенденціях духовного життя діаспори акцент переноситься на проникнення у феноменологічні глибини свідомості, на занурення в менталітет нації, який завдяки своїй особистісній структурі найяскравіше виражається і передається за допомогою мистецьких концептуально-образних моделей самої дійсності і ставлення до неї людини певного етносу [5, с. 314]. Необхідні для цього методологічні підходи і відповідні методики упродовж ХХ століття накопичувалися в українському мистецтвознавстві. Серед них, наприклад, герменевтичний підхід і розуміння як один із центральних його аспектів. Ставлячи питання про процедури осягнення смислових структур людського життя герменевтика зосереджується на різних суб'єктивних формах вираження культурної практики, розшифровує втілені в них цінності, норми, ідеали, вірування тощо. Герменевтичний підхід уможливує побачити ті аспекти і зв'язки об'єктивного та суб'єктивного, особистісного і надособистісного, які не входять до пояснювальних методик.

Вищевикладені ідеї є неоціненним внеском у розвиток сучасної української педагогіки мистецтва, безумовним координатором якої є міжкультурна компетентність учнівської молоді. Особливістю такої компетентності, на відміну від інших професійних сфер, є наявність мистецької ідентифікації, сформованість її умінь та навичок. Сутність мистецької ідентичності полягає у здатності особистості до ідентифікації образів мистецтва, стилів, жанрів, а також емоційно-образних відчуттів з почуттями і переживаннями героїв творів мистецтва як носіїв етнічного, соціального співтовариства.

Саме в мистецтві, особливо етнічного походження, що ґрунтується на етнохудожній семантиці, відображена ментальність народу. Ідентичність нації, етносу великою мірою проявляється через музичну мову. Оскільки мова мистецтва опосередковано пов'язана з вербальною мовою, ступінь ідентичності через художність як вищий прояв духовності народу, стає більш сфокусована.

З цього приводу Ганна Карась висловлює низку глибоко продуманих положень. Так, зокрема, автор вважає принциповими всебічний розвиток загальної культури учнівської молоді, широту її кругозору та національну самоідентифікацію. Вагомим здобутком вважаємо узагальнені національні тенденції в музичній освіті закордонного українства ХХ століття, а саме: взаємозв'язок усіх компонентів музичної освіти (релігійного, світського, домашнього); пріори-

тет духовного і морально-релігійного компонентів у музично-естетичному вихованні; використання у навчальному процесі кращих зразків національного і світового мистецтва, його релігійних, світських і народних жанрів; взаємозв'язок загальної і спеціальної професійної музичної освіти в навчальних інституціях різного типу; викладання музичних дисциплін у комплексі з іншими видами мистецтва тощо. У цілому ж музична освіта українців зарубіжжя сприяла розвитку національної виконавської школи [3, с. 698].

Слід зазначити, що музична культура діаспори враховує багатонаціональний чинник стану суспільства, що впливає на створення робочих планів і програм музичних навчальних закладів. В Україні поки що недостатньо враховується цей чинник, незважаючи на актуальність формування міжкультурної компетентності студентів. Однак існує стійка тенденція до покращення даної ситуації. Так, музична освіта в Україні є конкурентоздатною на світовому ринку освітніх послуг. Ситуативна полікультурність так чи інакше стохастично впливає на транскультурні інтенції майбутніх фахівців. Їм стає дедалі цікавіше осягати сутність художнього в іншій культурі, а схильність до модних тенденцій інколи робить цей інтерес для молоді людини на певному етапі особистісного становлення культурною домінантою. У період навчання представників студентської молоді з діаспори викристалізуються дві мотиваційні тенденції: мотивація професійного творчого самовираження через підвищення рівня виконавської майстерності; мотивація осягнення європейського музичного мислення як прояву української ментальності.

З урахуванням вищесказаного вважаємо принциповим включення в навчальні плани вищих музичних навчальних закладів кращих взірців національного і світового мистецтва, у тому числі композицій митців української діаспори. Значною мірою це сприятиме розвитку міжкультурної компетентності майбутніх учителів музики за таких умов: 1) збагачення змісту теоретичних дисциплін музичними творами, які транслюють духовний потенціал різних народів, загальнокультурними знаннями і ситуаціями музичного діалогу; 2) освоєння духовного потенціалу музики митців української діаспори в культурному триалозі між викладачем, студентом та музичними творами; 3) створення інтегрованих спецкурсів, присвячених вивченню національних особливостей і специфіки музичного фольклору західної української діаспори.

Насамкінець хотілося б виділити основоположні моменти концепції Ганни Карась, які, з нашого погляду, можуть здійснити «прорив» у розумінні нових реалій української музичної освіти: механізмами підготовки студентської молоді до життя в конкурентному світі, мають виступати забезпечення спадкоємності українських освітніх традицій та інновацій, творче використання педагогічного досвіду західної української діаспори, конструювання змісту освіти і педагогічного процесу з використанням музичного діалогу з діаспорою. Це дає підстави вважати концептуальні ідеї Ганни Карась перспективними для включення в розробку освітніх стандартів нового покоління.

1. Библер В. Диалог и коммуникации – философские проблемы (материалы «круглого стола») / В. Библер // Вопросы философии. – 1989. – №7. – С. 7.
2. Грабовська І. Філософія українського буття : монографія / Ірина Грабовська, Тетяна Ємець, Олександр Мостяєв. – К. : Українська Видавнича Спілка, 2006. – С. 17.
3. Карась Г.В. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія / Ганна Василівна Карась. – Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. – 1164 с. – С. 698.
4. Сухомлинська О. В. Историко-педагогический процесс: новые подходы до общих проблем / О. В. Сухомлинська. – К. : А.П. Н., 2003. – 68 с.
5. Феномен української культури : методологічні засади осмислення : зб. наук. пр. – К. : Фенікс, 1996. – С. 314.

В статті розкриваються концептуальні ідеї Анни Карась о музикальній культурі української діаспори. Освітлюється вклад автора в розвиток музикального діалога діаспори з народами мира. Определяються перспективні напрями формування міжкультурної компетентності студентів на основі музикального діалога діаспори з народами мира.

Ключевые слова: *українська музикальна культура, західна діаспора, діалог культур.*

The article deals with the conceptual ideas of Anna Karas about the musical culture of the Ukrainian diaspora. Highlights the author's contribution to development of musical diaspora dialogue with the peoples of the world. Outlines the promising directions of formation's intercultural competence of students on the basis of musical diasporas dialogue.

Keywords: *Ukrainian musical culture, the western diaspora, dialogue of cultures.*